

dolkodunk, olvasunk, nem élünk kicsapongó életet. És a színjátszás, ami megfertőzte őket, igen jó elfoglaltság. Sikerük van, el tudnak menni együtt találkozókra, táborba. A nagylányomnak például a barátai is színjátszók, így nem került bele egy diszkózó, ilyenező-olyanozó hisztériába, hanem olyan társasága van, ami építő; színházba, moziba, múzeumba járnak, együtt buliznak...

– *Alapjában véve szerencsés ember vagy?*

– Jaj, nagyon! Nagyon szerencsés. Már a szüleimmel is. Anyukám nyolcvannégy éves korában halt meg, apukám még él, nyolcvanhét éves. A mama nem járt el dolgozni, minket nevelt. És mindig énekelt. Anyám mindig, mindig énekelt. (*Elhomályosodik a szeme.*) Bár az is lehet, hogy akkoriban minden anya énekelt. Apámat ritkán láttam, mert a munkája gyakran elvitte, már amikor hetedikes voltam, akkor került haza. Igazából nehezen is értett engem meg, csak a két nagyobb fiát, akivel együtt dolgozott. El is hessegetett engem, mint legkisebbet, nem nagyon volt alkalmam ellesni férfias fortélyokat. Anyámtól viszont megtanultam mindent; főzni, tyúkot vágni, mindent. Az anyai ág a művészkedő ág, ott sok festegető, jól rajzoló fiú van. Az apai ág meg nagyon erős, konok, elszánt. Ez a kettő keveredik bennem. Valószínűleg a pici gyerekkoromból maradt élményeim is szerencsésé tesznek; én görög-katolikus vagyok, egy görög-katolikus mise az pedig egy óriási szertartás, nagy művészeti élmény egy gyereknek. Gondolom én, hogy abból nagyon sokat tanulhattam. Bennem valamiféle arányérzék, ritmusokat alakított ki, vagy valamiféle igényességet oltott belém... Ebben nőtem fel. Az persze más kérdés, hogy amikor kamaszodtam, mindig megbeszéltük, ki megy matinéra, ki misére – és elmeséltük egymásnak – mert Fodor nagyanyám mindig számon kérte, hogy mi történt a misén, be kellett számolni... De nem gyakorlom a vallásomat, és lelkületileg talán evangélikus vagyok inkább.

– *Most a helyeden vagy, Misi?*

– Azt gondolom, igen. Bár nagyon szeretem a paraszti életformát – csak nem élhetem. Persze kapirgálok kicsit a ház körül meg levágom a csirkéket... De ez nem normális, hogy az ember fél feje erre néz, a másik fele meg arra. Szívesen élnék forgóban egy tanyán; nyáron ott, télen itt... Katus lányom kérdezte a múltkor, hogy mi lenne a véleményem egy ilyenről...

Ő nagyon szereti az állatokat, afféle kreatív ember, mindig kitalál mindenfélét. A nyüzsgést azt nagyon nem szeretem, nem szeretem Budapestet sem. Ha fel kell mennem, nekem az egy program. Nem szeretem Pestet. Pedig jószerivel csak a Marczibányi térre járok. Én már Bagon is azt érzem, hogy túl közel van Pest... Ha még az ország keleti fele felé, biztosan érzed, hogy nyugodtabbak, kedvesebbek az emberek. Hát én ott voltam otthon sokáig.

Elmélázik, én is, nem találok az utolsó kérdést. Felesége, Éva éppen hozná a frissen sült kenyeret, házi kovászos uborkával – amit iszonytató módon megkívánok –, de rohannom kell, elfecsegtük a délutánt. Az üvegtéglákon már vörösödik a nap fénye, én az autópályára gondolok, ahol bizonyosan dugó lesz, meg arra, hogy tényleg, milyen jó volt a Felső-Tiszánál, ahonnan néhány napja jöttem. Az ottani alkonyok voltak ilyen békések, és az ottani emberek ilyen meggyőzően nyugodtak, nyitottak, szeretetreméltók. Még kísér a kapuig, így a tükörben, az utolsó képen, integet...

Bag, 2004. augusztus – Budapest, 2004. szeptember

Önismeret és dráma az AJTP¹ előkészítő osztályában

Vatai Éva

Oktatási rendszerünk eljutott odáig, hogy már nyitott a drámapedagógia értékeire és utakat keres arra, hogy e tárgy(iasult módszer) eredményeit a speciális programokba beépítve is hasznosítsa. Az AJTP fő céljának elérése érdekében „a diákok emelt szintű anyanyelvi és idegen nyelvi képzésben, informatikaoktatásban, önismereti, személyiség- és képességfejlesztő, kommunikációs és tanulás-módszertani programokban vesznek részt”

¹ Hátrányos helyzetű tanulók Arany János Tehetség gondozó Programja.

Tapasztalataim szerint rendkívül nagy szükség van a drámára, mert ezek a fiatalok épp kiszakadnak családi környezetükből, ismeretlen városba, új közösségbe kerülnek, s – erejük, vérmérsékletük és természetük szerint – helyüket és szerepüket keresik az új közösségben, amely öt éven át meghatározó közege lesz életüknek. Bár érzik a kapott eséllyel rájuk nehezedő felelősséget, nincs még ügyességük a kommunikációs csapdák elkerülésére, nincsenek megfelelő módszereik a konfliktusok kezeléséhez. Nagyon fontos, hogy az előkészítő évre ajánlott ÖNISMERET ÉS DRÁMA tárgy ebben segítséget nyújtson.

Persze azt sem szabad elfelejteni, hogy e keretben az önfeledt játék örömeinek átélésére is alkalmat kell nyújtani!

Szakemberek – de honnan?

A korszerű pedagógiai módszerek csak a legutóbbi két évtizedben kezdtek terjedni a hazai közoktatásban – a reformpedagógiák ígéretes eredményei csak foltokban érintették meg oktatási rendszerünket: Sajnos csak az után, hogy az egyes társadalmi csoportok jelenleg már tragikusnak tűnő leszakadása megindult. Az AJTP-nak nagy szüksége lenne képzett és gyakorlott pedagógusokra, akik a drámát is hozzáértéssel „vethetik be” eszköztárukából. A program tavalyi mérlegre tevése nem mutatott e téren egyértelműen pozitív eredményeket.

Az Arany János Tehetséggondozó Programban jelenleg részt vevő középiskolák tanárai közül is sokan voltak már képzéseken, ahol megismerkedhettek olyan elemekkel, amelyek a korszerű pedagógia eszköztárához tartoznak. A programban nagy szerepet kapott a tanulásmódszertan, a kommunikáció és az önismeret órarendszerű oktatása és a pedagógusoknak erre a feladatra való felkészítése.

Tény ugyanakkor, hogy a programban részt vevő gimnáziumok alapprogramjuk tanítási óráit az AJTP osztályaiban is alapvetően frontális munkamódban tartják – olvasható az AJTP 2003-as kritikája és reformjavaslatai között.²

Zalay Szabolcsnak a DPM 26. számában közölt cikke³ jogosan s okkal üdvözli az AJTP-ban megjelenő személyiségfejlesztő reformpedagógiai módszereket. De: már jó ideje szükségszerű lenne megtenni a fejlesztés érdekében a következő lépéseket:

- Konkrét programot kidolgozni a kezdetektől kissé légből kapott színezetű tantárgyelnevezéseknek: Önismeret és dráma, kommunikáció stb.
- Mivel a program úgyis annyi pénzt költ az itt tanító tanárok továbbképzésére (s kiemelkedő bérezésére), nem ártana speciális képzésnek „alávetni őket”, s gyakorlati pedagógiai – s nem pusztán intellektuális-karitatív vagy szociálpolitikai – alapon tisztázni: mit, hogyan, s miért kell csinálniuk?

Mert ha a program folytatódni fog, még egy okkal több lesz arra, hogy hosszú távon is hangsúlyt kapjon a társadalmi igény: leendő tanítóink, tanáraink egy része az alacsony társadalmi státuszú gyermekek iskolai sikerességét biztosítani képes pedagógiai eszköztárában kerüljön ki a felsőoktatásból!

De addig is: drámapedagógia...

Egy AJTP előkészítő osztályban heti 2 órában, bontott csoportban tartok *önismeret és dráma* órákat. Tapasztalataim azt mutatják, hogy az órákon a Bolton-féle felosztás szerinti A-típusú (játékok és gyakorlatok) és D-típusú (komplex dráma) dramatikus tevékenység alkalmazható a következő pedagógiai célok érdekében:

Csoportépítés, együttműködés elősegítése

E programon belül fokozott jelentősége van annak, hogy a fiataloknak lehetőségük legyen egymással szoros kapcsolatban tevékenykedni, s ehhez elengedhetetlen annak a felismerése, hogy közös céljaik megvalósítása érdekében erős közösséget kell alkotniuk. Az előkészítő évet megelőzte egy nyári táborozás, melynek során már szeptemberre nagyvonalakban kialakult az osztályhierarchia. Az őszi folyamán nagyjából eldőlt, kik azok a fiatalok, akik ezzel a csoporttal nem tudnak vagy nem akarnak együtt élni és együtt dolgozni. A drámaórán terítékre kerülhetnek és megoldhatók olyan egyéni és csoportproblémák, amelyek gátolják az együttműködést.

Az intézményes egyéni és közösségi „lelki gondozás” lehetőségének biztosításával nagy eséllyel elkerülhető, hogy egy-egy fiatal észrevétlenül magára maradjon gondjaival, és problémái megoldásához ne jusson időben segítséghez.⁴

² Heindl Péter: Az Arany János Tehetséggondozó Program elemzése – javaslat a továbbfejlesztés irányaira (Mánfa, 2003.)

³ Zalay Szabolcs: A drámapedagógia lehetőségei az Arany János Tehetséggondozó Programban (DPM 26. – 16-21.)

⁴ Gary Chapman: Kamaszokra hangolva – a tinédzsereket öt szeretet-nyelven (Harmat 2003.)

A másfajta kulcskompetenciákat mozgató drámaórák során az „első körben” kialakult osztályhierarchia is megváltozhat. E pedagógiai célra ajánlott játékok:

Szigetek
Jóságos manó
Karmester-játék
Találd meg a kaput!
Vakkör
Számozás
Vak-kígyó
Közös mondandó

A játékokat *Jamie Walker: Feszültségoldás az iskolában – játékok és gyakorlatok* (Nemzeti Tankönyvkiadó) és a *Kaposi László: Játékkönyv* (KSZNK, Marczibányi, 1993) könyvekből vett elnevezésekkel jelöltem.

Konfliktuskezelés

A hazai környezetből kiszakadó, városi középiskolába bekerülő fiatal „kulturális sokkhatás” éri akkor, amikor otthonról megérkezve a középiskola középosztálybeli világába kerül, a jelentős környezeti változás, ami az alacsony társadalmi státuszú fiatal a középiskola világával való szembesüléskor éri, gyakorta nem kis lelki terhet jelent számára. Ez kihathat iskolai és az iskolán kívüli életére is és komolyan veszélyeztetheti iskolai sikerességét.

Családszerű közösségükben a konfliktusok jelentősen felerősödhetnek, nagyban befolyásolva a tanulmányi munkát. A munkahét alatti – sokszor kényszerű – együttlétük a személyes érzelmi viszonyokat sokszor olyan mélységig ássa, hogy a konfliktusok kezelése létszükségletté válik. Ezek stratégiáit kell előttük felvillantani.

Jellemző a bandákba verődés, fiú és lányok, rockerek és rapperek, tanulósk és lazák stb. ellentéte, amelyet az év során fokozatosan életszerűbb konfliktusok váltanak fel.

A drámaórával szemben gyakran konkrét követelményeket támasztanak: *Most játsszuk el azt, mikor egy 14 éves fiú megmondja egy lány osztálytársának, hogy tetszik neki! Most azt szeretném látni, mi fog történni otthon, mikor megmondom, hogy meg fogok bukni nyelvtanból!*

A három testőr
Konfliktusok
Konfliktus-térkép
Érintésjáték
Tükörjátékok

Önismeret, önbecsülés

Gyakran hangzanak el a következő kérdések: *Mit keresek én egy tehetséggondozó programban? Miben vagyok tehetséges? Csak át akarnak verni a fejkvóta miatt, mert nekem az iskolában végig hármasm volt matekból meg magyarból!*

A kételyeket fokozza az elitgimnázium néhány tanulójának és egyes tanárainak rendszeresen hangoztatott hozzáállása, s így állandó bizonyítási kényszerük van.

Ahhoz, hogy a gyermek a programot magáénak érezze, a segítő intézményben otthonosan érezze magát, önbecsülése pedig a tanulásra motiválja (vagy legalábbis – ahogy az gyakori – valamiféle kisebbrendűségi érzés ne nyomja el a tanulási motiváció), fontos, hogy a segítő intézmény befogadja és érték-ként elismerje az otthonról hozott kultúra értékeit.

Gyakran és kedvvel beszélnek a családi környezetről, akkor is, ha ezek a referenciák negatívak.

Szabad beszélgetésre volt alkalmam velük karácsony előtt egy kosár dió körül. A közös manuális tevékenység felszabadította őket, s lehetőséget teremtett arra, hogy e karácsony-közeli önfeledt pillanatban mesét olvassak nekik, s aztán szabadon beszélgethessünk:

- Milyen ízekre, illatokra emlékszel a gyerekkori karácsonyokból?
- Van-e olyan karácsonyi élményed, amely – úgy gondolod – egész életedben megmarad benned?
- Milyenek szeretnéd a karácsonyt, ha majd önálló életet élsz, s családod lesz?

Nyitottságuk, őszinteségük, mesélő kedvük engem is meglepett, bár tapasztalatból tudom, hogy a legjobb beszélgetések közösen végzett tevékenységek alatt alakulnak ki.

Fokozott igényük van arra, hogy magukról beszéljenek, elvárják tanáraiktól a „minőségi időt”.

Önértékelési problémáik állandóan terítékre kerülnek, igénylik a megerősítést, s a kamaszkorban amúgy is fontos elismerést. Ezért fontos e területen a jól felszerelt játék-arszenál.

Így járok én
Két perces interjú
Páros interjú
Csoportos interjú
Hirdetés
Kedvellek, mert...
Az én címerem...
Mi lenne, ha...?
Mit várok tőled?

Művészeti nevelés, a képzelet és a kreativitás fejlesztése

Feltétlenül szükséges, hogy a segítő intézmény lehetőséget biztosítson olyan kulturális szolgáltatások igénybe vételére, amelyeket egy középosztálybeli diák számára nem az iskola (vagy a kollégium), hanem a család biztosít elsődlegesen. Lehetőséget kell biztosítani színház, mozi, (nemcsak komolyzenei) koncert és sportrendezvények látogatására, sportolásra, könyvtárlátogatásra, klubrendezvények látogatására, lehetőség szerint bel- és külföldi utazásokra, zenetanulásra. Kiemelkedően nagy jelentősége van a *művészeti-pedagógiai* eszközök alkalmazásának, ezért törekedni kell pl. színjátszó körök, képzőművészeti foglalkozások megszervezésére.

Itt feltétlen hangsúlyozni kell: nem a mozijegyek vagy színházjegyek száma kevés, hanem az előadásokra való felkészítésre, illetve a látottak feldolgozására kellene rendszeres lehetőséget biztosítani (ld. néhány filmfeldolgozó órák vázlatát az előző DPM-ben).

E téren gyorsan kell döntenünk: érdemes-e 14-15 éves embereket a műveltség mannájával kecsegtetnünk vagy közvetett módon *csupán* arra kell törekednünk, hogy motivációjukat, a szépre való igényüket, illetve megértésüket és empátiájukat fejlesszük. Mindenesetre az elején igen riasztó bennük a dacos viselkedés, s az, hogy kreativitásuk brazil és amerikai betonklisékkel van elsáncolva.

Szeretet-játék (bábozás zenére az előtte ülő kezével)
Láttam egy képet (zenehallgatás csukott szemmel, majd a látottak megosztása a többiekkel)
Gipszálarc kifestése
Közös rajz
Így használják

A komplex drámajáték alkalmazása

A drámajátékot leginkább filmelmények előkészítésére, feldolgozására használom (*Torzók, Holt Költők Társasága, Anyádat is*), de az őket napi szinten foglalkoztató problémák körüljárására is alkalmat nyújthatnak (*a fiatalok terhesség, a kirekesztettség stb.*)

A drámaórák kezdeti kudarcai után azt vettem észre, hogy a „beszélgetéses” szakaszok (megbeszélés, egyeztetés) aránytalanul elnyúlnak: a drámajáték felszabadító hatással van rájuk, de véleményük kifejezéséhez nem mindig igénylik a szerepet. A szerepek mögül is elő-előbújik saját énjük. A konvenciók közül leginkább az egyszerűbbeket (tabló, jelenet) kedvelik, s ezekből is gyakran „kiszólnak”.

Vázlat Cuaron: Anyádat is című mexikói filmjének előkészítéséhez

Két kamasz fiú útnak indul egy ismeretlen, idősebb nővel, akit apránként ismernek meg az utazás alatt, mint ahogy önmagukat is. (Kaland és szexualitás, avagy minden út önmagunkhoz vezet – formabontó megfogalmazásban.)

Munkacím: A NAGY UTAZÁS

Téma: önismeret és konfliktuskezelés

Körkérdés: Melyik osztálytársadat választanád ki arra, hogy hosszú útra indulj vele? Indokold döntésedet!

Narráció: Az iskolai év befejezése után két jó barát (Edit és Kata) nyári kalandra indul az ország másik végébe: kocsival, egyedül. Hogyan tervezgetik az utazást, mit várnak tőle? Elmondják-e valaki másnak?...

Az utazás

- Segítség (Ez a két barát tényleg jóban-rosszban együtt van!)

- Az első konfliktus (Vagy mégisincs mindig együtt jóban-rosszban?)
- Bekavar egy hapsi.

Döntéshelyzet: Hazamenjek vagy ne, mikor tudom, hogy bajba kerülhet nélkülem? Rossz, ha maradok, de az is, ha elválunk.

A lányok 1 év múlva véletlenül találkoznak, leülnek egy kávéra, s megbeszélik az esetet.

A fenti gondolatok közreadásával nem kész receptet akartam adni az AJTP előkészítő osztályában tanított **önismeret és dráma** tárgy éves programjához, csupán mindennapi útkeresésemet illusztrálni és eddigi tapasztalataimat megosztani a hasonszorú útkeresőkkel.

Nem mindenben értek egyet az AJTP megálmodóival s megvalósításának módjával, mert a program léte – kívül s belül – feloldhatatlannak látszó feszültségeket szül egy oktatási intézményben. De meggyőződésem, hogy ha a meglévő keretben találunk egy jó belső megoldást (ilyen a drámapedagógia alkalmazása), akkor azt átgondoltan és hatékonyan kell kiaknázunk.

The Universal Mosaic of Drama

beszámoló az IDEA (International Drama, Theatre and Education Association)

ötödik világkongresszusáról

2004. július 2-8., Ottawa, Kanada

Tóth Adél beszámolója

A drámás világszervezetnek, az IDEA-nak a tagszervezeteken és a tagországokon keresztül több ezer tagja van. A háromévente megrendezésre kerülő világkongresszusok arra szolgálnak, hogy a tagszervezetek képviselői és a világ drámásai találkozhassanak, eszmét és véleményt cserélhessenek, közösen képet alkothassanak a dráma jelenlegi helyzetéről, aktuális problémáiról, és ne csak nemzeti, hanem nemzetközi szinten is.

Az ötödik világkongresszus résztvevői is arra törekedtek Kanada fővárosában, Ottawában, hogy minél többekkel találkozzanak, beszélgessenek, hogy kialakuljanak újabb és újabb kapcsolatok és megerősödjenek a régiiek, mert az információáramlásnak, a helyzetelemzésnek, a szakmai előrelépésnek talán ez a leghatékonyabb formája.

Természetesen a másik indok, amiért több mint 60 országból ezernél is több delegált érkezett Kanadába, a szakmai program, a szervezők kínálata a szakmai fejlődésre.

A kongresszus keretei között került sor az IDEA küldöttgyűlésére, elnökségének tanácskozására is, ahol új elnökségi tisztviselőket választottak, és megalapozták a következő évek megvalósítandó feladatait.

A kongresszus szakmai programja több részből állt. A kongresszusnapok délelőttjén és délutánjában másfél-másfél órás programokon lehetett részt venni. Választhatott az érdeklődő workshopot, beszámolót, véleménycserére alkalmas kerekasztal-beszélgetést és interaktív prezentációt. A késő délelőtti órákban a kongresszus résztvevőinek összességét invitálták a Westin Hotelbe, a kongresszus központjába, mert ekkor került sor a szervezők által felkért nagy nevű és tapasztalt drámás szakemberek előadásaira. A késő délutáni órákra pedig egy

olyan csoportmunkát terveztek a kanadaiak, ahol négy napon át, folyamatosan, minden délután állandó csoportokban lehetett együtt dolgozni és gondolkozni egy-egy adott problémán. Ezt volt a SIG (Special Interest Group). Kínáltak még az estekre egy fesztivált, ami olyan színházi előadásokból tevődött össze, melyeket fiataloknak, gyerekeknek készítettek.

A délelőtti és délutáni szabad („választós”) időszakban, amikor az ember próbálta eldönteni, hogy mire menjen a másfél órájában, nem könnyítették meg a dolgunkat, mert párhuzamosan körülbelül harminc programot kínáltak. Hogy az ember végül mit választott, és hogy a választása mennyire volt sikeres, az tökéletesen kiszámíthatatlan volt.

A kongresszuson többnyire mindenki, aki bejelentkezett kb. egy évvel korábban, tarthatott workshopot, beszámolót, interaktív prezentációt, vagy részese lehetett kerekasztal-beszélgetésnek. Biztos vagyok benne, hogy voltak olyan foglalkozásvezetők, előadók, akiket a szervezők hívtak meg, és nagyon sokan voltak olyanok, akik maguk jelentkeztek be, ami többnyire azt is jelentette, hogy senki nem ismerte őket, nem tudott róluk semmit. Ez a színvonal tökéletes egyenletlenségét eredményezte, azaz soha nem lehetett tudni előre, hogy mit fogunk kapni. Én voltaképp szerencsésnek mondhatom magam, mert a nyolc alkalommal, amikor választanom kellett, többnyire valamilyen szempontból érdekes, izgalmas helyre, helyzetbe kerültem.

A legelső ilyen workshopom egy román fiatalember foglalkozása volt, aki Romániában, Bukarestben az Art Freezone elnevezésű egyesület kitalálója és vezetője. Egy színész, aki sokat foglalkozott pantomimmal, és jelenleg is sokat tevékenykedik a profi színházi közegben, de arra szánja az ideje és pénze nagy részét, hogy az